

Online porno en permissieve attitudes tegenover seks.

*Wat en hoe groot is de rol van ouderlijke communicatie en
self-disclosure?*

Universiteit Utrecht

Victoria Awad (3349926)

Masterthesis Jeugdstudies

Begeleidend docent: Regina van den Eijnden

Datum: 17-06-2014

Aantal woorden: 5989

Voorwoord

Na ongeveer zes maanden hard werken ligt mijn afstudeerthesis hier voor u klaar. Het proces van het schrijven is naar mijn mening erg soepel verlopen en ik ben tevreden over het eindresultaat. Het is mijn eerste kwantitatieve onderzoek geweest waar ik erg veel van heb geleerd. Als student kreeg ik de kans om met een dataset van de universiteit te mogen werken, waardoor ik een mooi onderzoek heb kunnen neerzetten. Daarvoor wil ik dan ook de Universiteit Utrecht bedanken. Daarnaast wil ik in het bijzonder mijn begeleidster Regina van den Eijnden bedanken voor alle hulp bij het schrijven en uitvoeren van mijn onderzoek. Ik heb de samenwerking als zeer prettig ervaren. Ik wens u als lezer veel plezier met het doorlezen van mijn afstudeerthesis.

Victoria Awad

17-06-2014

Abstract

Tegenwoordig maken vrijwel alle adolescenten dagelijks gebruik van het internet. Naast activiteiten zoals gamen, chatten en informatie zoeken gebruiken adolescenten het internet ook voor risicovolle activiteiten, zoals het kijken naar online porno. In deze longitudinale studie is onderzoek gedaan naar de relatie tussen de mate van online porno kijken door adolescenten en permissieve attitudes tegenover seks. Daarnaast is de relatie tussen ouderlijke communicatie en self-disclosure met het kijken naar online porno onderzocht. Ten slotte focust deze studie zich op de invloed van ouderlijke communicatie en self-disclosure op de relatie tussen online porno kijken en permissieve attitudes tegenover seks. Van alle adolescenten op T₁ keek 9.6 procent van de jongens 1 tot 3 keer per maand naar porno en 0.8 procent van de meisjes (M=13.67, N=1022). Adolescenten die meer naar porno kijken, hebben een jaar later een meer permissieve attitude tegenover seks. Ouderlijke communicatie en self-disclosure over internetgebruik hangen samen met de mate van online porno kijken, maar hierbij is geen longitudinaal verband gevonden waardoor er niks over de richting van dit verband gezegd kan worden. Ten slotte lijken de resultaten uit deze studie erop te wijzen dat zowel ouderlijke communicatie als self-disclosure de ontwikkeling van meer permissieve attitudes tegenover seks door jongeren die regelmatig naar online porno kijken bevordert.

Online Porno en Permissieve Attituden Tegenover Seks

Internet is een dagelijks onderdeel van het leven geworden. Het heeft daarnaast een belangrijke rol gekregen in de vrije tijd van mensen. Het percentage jongeren dat internet gebruikt, bereikt in de laatste jaren bijna de honderd procent en nagenoeg alle jongeren kunnen nu thuis gebruik maken van het internet (Van Rooij, 2007). Steeds meer jongeren hebben bovendien toegang tot het internet op de eigen kamer. Dit heeft tot gevolg dat ouders minder toezicht kunnen houden op het internetgebruik van hun kinderen. Zoals blijkt uit onderzoek is het gemiddelde internetgebruik in uren per week tussen 2006 en 2009 gemiddeld met bijna twee uur gestegen, van iets meer dan dertien uur naar vijftien uur per week (Van Rooij, 2008). Naast activiteiten als online gamen, chatten en informatie zoeken, wordt er door adolescenten ook online porno bekeken. Meer dan in ieder ander medium staat het internet vol met seksueel expliciet materiaal, dat wil zeggen materiaal dat duidelijk en openlijk seksuele activiteit tussen mensen vertoont (Cooper, Scherer, Boies, & Gordon, 1999).

Seksualiteit op het internet is gemakkelijk bereikbaar, betaalbaar en anoniem (Cooper, 1998). Dit zorgt voor veel publieke zorgen over de toegang tot dit materiaal voor adolescenten. In de media is er veel aandacht voor de gevaren voor jongeren en leeft de vraag of jongeren beschermd moeten worden op het internet en hoe dit verwezenlijkt kan worden. Dit maakt het van maatschappelijk belang om hier verder onderzoek naar te verrichten. Deze studie draagt bij aan een verbetering van de wijze waarop jongeren beschermd worden tegen het internet en dan specifiek voor de aanraking met seksueel getint materiaal. Peter & Valkenburg (2006) waren in Nederland de eerste onderzoekers naar de mate waarin adolescenten zelf op zoek gaan naar seksueel getint materiaal op het internet. Eerder onderzoek ging vooral over de mate waarin adolescenten onbewust in aanraking komen met seksueel getinte mediabeelden. Porno wordt door Peter & Valkenburg (2006) gedefinieerd als seksuele foto's en films met duidelijk zichtbare geslachtsdelen, foto's en films waarin mensen seks hebben en erotische contact sites. De resultaten van hun onderzoek wezen uit dat een merendeel van de mannelijke adolescenten wel eens porno bekijkt op het internet, namelijk 71% en van de vrouwen 40% (Peter & Valkenburg, 2006).

Deze studie streeft ernaar om aan de hand van longitudinaal onderzoek na te gaan wat het effect is van het kijken naar online porno op de seksuele permissieve attituden van jongeren. Wetenschappelijk gezien is het van belang om meer onderzoek te verrichten naar de gevaren van online porno kijken en naar wat de beschermende rol van ouders hierbij kan zijn. Deze studie geeft een antwoord op de vraag of ouders een beschermende rol kunnen hebben

ten aanzien van de mogelijke effecten van online porno kijken op permissieve attitudes van adolescenten tegenover seks.

Negatieve aspecten van online porno

Dat adolescenten naar porno kijken is in zekere mate een normatieve ervaring vanwege de nieuwsgierigheid naar seks die opspeelt tijdens de adolescentie (Ybarra & Mitchell, 2005). Maar er zijn wel meerdere negatieve aspecten verbonden aan het online porno kijken tijdens de adolescentie. Het kijken van porno op het internet kan tot gevolg hebben dat adolescenten minder plezier beleven aan hun eigen seksualiteit (Peter & Valkenburg, 2006). Wanneer adolescenten worden geconfronteerd met porno op het internet, zijn ze misschien geneigd vergelijkingen te maken met hun eigen seksuele leven of partners. De waargenomen verschillen kunnen er vervolgens toe leiden dat enkele mensen hun eigen seksuele leven of partners als minderwaardig gaan beschouwen, wat uiteindelijk kan resulteren in onvrede over hun eigen seksleven of partners. Dit leidt vaak weer tot het meer kijken naar online porno (Peter & Valkenburg, 2006). Daarbij kunnen adolescenten online porno gaan zien als realistische voorbeelden voor de praktijk, wat vervolgens kan leiden tot de opvatting dat seks vooral instrumenteel is in plaats van relationeel (Peter & Valkenburg, 2010).

Deze bevindingen sluiten aan bij de cultivatietheorie die er vanuit gaat dat denkbeelden en situaties die veel voorkomen in de media, als denkbeelden worden overgenomen door de kijker. Veel voorkomende beelden op televisie, internet of in bladen sturen het denken en de verwachtingen over de eigen realiteit, waarna de kijker of lezer vervolgens zijn attitudes aan die verwachtingen aanpast en ideeën overneemt en die toepast in zijn eigen omgeving (Gerbner & Gross, 1986). Deze theorie stelt dus dat verwachtingen over seksualiteit gebaseerd zijn op beelden vanuit de media. Een tweede theorie die hierop aansluit is de sociale leertheorie van Albert Bandura (1978). Volgens deze theorie wordt het denken en doen van adolescenten ook beïnvloed door de voorbeelden die de media geven, maar dan meer op korte termijn en volgens het principe van voorbeelden die beloofd of afgekeurd worden. De theorie is een typische cognitieve theorie en gestoeld op het idee dat mensen leren door zich te spiegelen aan rolmodellen. Specifieke voorbeelden die de media geven over uiterlijk, seksueel gedrag, genderrollen en seksuele attitudes kunnen volgens de sociale leertheorie aanstekelijk werken op het gedrag en de houding van adolescenten. Het gaat hier dan om aangeleerde gedragingen of houdingen (Bandura, 1978).

Bovenstaande theorieën worden bevestigd in het onderzoek van Peter en Valkenburg (2007) onder 745 Nederlandse jongeren tussen de dertien en achttien jaar. Hieruit kwam naar

voren dat adolescenten die regelmatig naar porno kijken op het internet, vaker het idee hebben dat vrouwen als lustobject kunnen worden beschouwd. Zo waren adolescenten het eens met een stelling als ‘er is niets mis mee als een man vooral geïnteresseerd is in een vrouwenlichaam’. Dit verband gold overigens ook voor meisjes (Peter & Valkenburg, 2006). Uit ander onderzoek bleek hetzelfde: jongens die meer naar porno kijken, hebben vaker permissieve seksuele attituden. Het maakt hierbij uit of adolescenten de mediabeelden als realistisch en relevant ervaren, of ze het leuk vinden wat ze zien en of ze zichzelf ermee identificeren (Courville & Rojas, 2009). Een permissieve attitude wordt beschreven als een attitude waarbij men zeer veel toelaat zonder voorwaarden te stellen (Petersen & Hyde, 2011). De term ‘recreatieve seksuele attitude’ verwijst naar een vergelijkbaar concept. Dit refereert namelijk aan het idee dat seksueel contact een puur lichamelijke activiteit is, waarbij je eigen seksuele voldoening voorop staat aan het relationele aspect (Peter & Valkenburg, 2006). Peter & Valkenburg (2010) laten zien dat wanneer adolescenten meer porno kijken men porno meer als waardevolle, bruikbare informatie over seks beschouwt en daaruit opmaakt hoe men zich moet gedragen tijdens seks (Peter & Valkenburg, 2010).

Uit onderzoeken blijkt dat hoe permissiever de attituden zijn van adolescenten hoe groter de kans is dat ze vroeg met seksuele activiteiten beginnen (Petersen & Hyde, 2011; L’Engle et al, 2006). Een gevolg hiervan is dat ze daarbij minder kans hebben op veilige seks en een groter risico op HIV en tienerzwangerschap (Randolph & Mosack, 2006). Een ander negatief effect van veel porno kijken op het gedrag van jongens is de relatie met meer alcohol drinken, meer seksuele verlangens hebben en vaker betalen voor seks dan andere jongens van dezelfde leeftijd (Svedin et al., 2011). Ten slotte is er ook een cross-sectionele relatie aangetoond tussen het frequent porno kijken en het vertonen van seksueel agressief gedrag voor volwassen mannen (Flood, 2009; Malamuth, Addison & Koss, 2000).

Waar de meeste studies cross-sectioneel van aard zijn, waarbij het onduidelijk is of jongeren met permissieve seksuele attituden meer porno kijken of porno kijken leidt tot meer permissieve seksuele attituden, wordt er in de huidige studie longitudinaal gekeken naar de relatie tussen online porno kijken en het hebben van seksuele permissieve attituden. Op basis van de genoemde theorieën en eerder onderzoek wordt verwacht dat online porno kijken permissieve attituden tegenover seks van adolescenten bevordert (*hypothese 1*).

Het effect van ouderlijke communicatie en self-disclosure op online porno kijken

Ouderlijke communicatie blijkt een belangrijke rol te spelen bij online risicogedrag. Door eerder onderzoek weten we dat kwalitatief goede communicatie over internetgebruik met het kind een beschermende werking kan hebben op het online risicogedrag van het kind

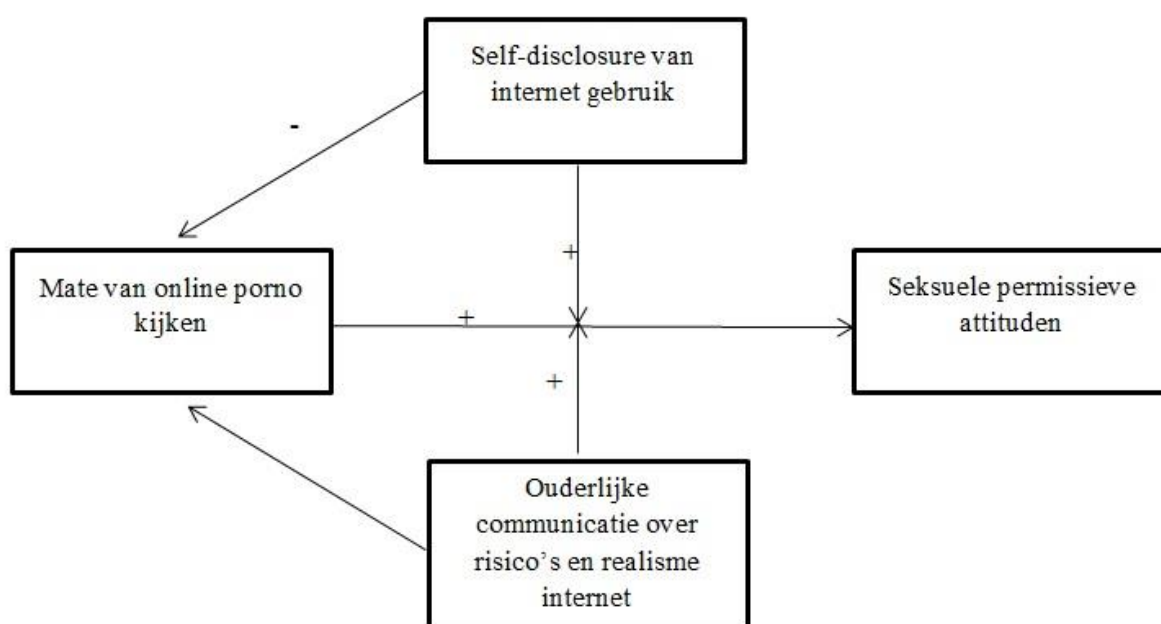
(Van Rooij en van den Eijnden, 2007). Het betrof hier echter onderzoek naar compulsief internetgebruik en daarbij is de communicatie tussen ouder en kind wellicht anders gemeten dan in de huidige studie het geval is. De rol van ouderlijke communicatie is nog niet eerder longitudinaal onderzocht voor online porno kijken. In de huidige studie wordt daarom nagegaan of ouderlijke communicatie, gericht op de risico's en het realiteitsbeeld van het internet, effect heeft op de frequentie van online porno kijken door adolescenten. Ouderlijke communicatie heeft in dit onderzoek dus vooral betrekking op waarschuwingen die ouders geven over het internet.

Daarnaast focust dit onderzoek zich ook op de rol van self-disclosure. Hiermee wordt bedoeld wat adolescenten uit zichzelf over hun internetgebruik vertellen aan ouders. Adolescenten hebben een groeiende behoefte aan autonomie en onafhankelijkheid van hun ouders. Vanwege het feit dat ouders door deze behoefte hun bezigheden op het internet minder controleren wordt self-disclosure gedurende de adolescentie steeds belangrijker voor het contact tussen ouders en kind (Steinberg, 1990). Ouderlijke communicatie en self-disclosure staan niet los van elkaar; er is een positieve relatie tussen ouderlijke communicatie en self-disclosure. Zonder self-disclosure kunnen ouders immers minder invloed uitoefenen op het gedrag en de belevingswereld van hun kinderen en daarbij ook geen waarschuwingen geven over het beeld dat adolescenten op het internet te zien krijgen. Het belang van self-disclosure wordt in meerdere studies benadrukt wanneer gekeken wordt naar de relaties tussen self-disclosure en delinquentie, school-problemen en deviante vrienden onder adolescenten. Deze onderzoeken laten zien dat self-disclosure negatief gerelateerd is aan delinquent gedrag, school-problemen en deviante vrienden (Kerr & Stattin, 2000; Keijsers, 2010). Het niet praten met ouders over eigen activiteiten kan een risicofactor zijn voor delinquentie of het krijgen van deviante vrienden en school-problemen. Adolescenten missen hierdoor immers de kans om ouderlijke steun en advies te krijgen. Deze studie beoogt inzicht te geven in de vraag of het kijken naar online porno is gerelateerd aan ouderlijke communicatie en self-disclosure. Aan de hand van eerder onderzoek naar het positieve effect van ouderlijke communicatie en self-disclosure op risicogedrag onder adolescenten, wordt verwacht dat beide factoren een beschermend effect kunnen hebben op de frequentie waarin adolescenten online porno kijken (*hypothese 2 en 3*).

Adolescenten die open communiceren met ouders kunnen beter bepalen welke seksuele gedragingen zij gewenst vinden. Hierdoor zullen adolescenten mogelijke permissieve seksuele attitudes en (risicovolle) seksuele gedragingen uit de media eerder beoordelen als niet realistisch en niet wenselijk (de Graaf, 2010). Internet-specifieke

ouderlijke communicatie en self-disclosure zouden dus een gunstig effect kunnen hebben op de mate waarin porno als realistisch en risicovol wordt gezien. Verwacht wordt dat betere ouderlijke communicatie adolescenten meer weerbaar maakt tegen en bewust maakt van het effect dat online porno kijken kan hebben op de eigen attitude ten aanzien van seksualiteit. Daarom wordt verwacht dat internet specifieke ouderlijke communicatie en self-disclosure beide een beschermend effect hebben op de relatie tussen online porno kijken en de ontwikkeling van meer permissieve attitudes tegenover seks (*hypothese 4 en 5*).

Figuur 1: model

Methode

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van data van de Universiteit Utrecht. De data is verkregen door middel van een grootschalig landelijk onderzoek naar puberteit, verliefdheid, romantische relaties en seksualiteit waarbij er elk half jaar, twee jaar lang een vragenlijst bij leerlingen is afgenomen. Het doel van dit onderzoek is om de relationele en seksuele ontwikkeling van jongeren in Nederland in kaart te brengen. Voor de huidige studie wordt gebruik gemaakt van vragenlijstgegevens van twee meetmomenten, waarvan de eerste plaats vond in oktober 2009 (T₁) en de derde vond plaats na twaalf maanden (T₃). De vragenlijsten werden afgenomen onder adolescenten uit verschillende leerjaren van zeven verschillende middelbare scholen in Nederland. Omdat er in de vragenlijsten gevraagd werd naar seksuele activiteiten en attitudes, werden voorafgaand aan het onderzoek de vragenlijsten naar de scholen toegestuurd om de geschiktheid van de inhoud te beoordelen. Geen enkele school heeft deelname aan het onderzoek geweigerd. Slechts drie ouders verleenden geen toestemming aan hun kind voor het onderzoek. De vragenlijsten werden klassikaal op de computer afgenomen tijdens een lesuur onder toezicht van twee onderzoeksassistenten. Zij zorgden ervoor dat de vragenlijst volledig begrepen werd en stonden garant voor de vertrouwelijkheid van de ingevulde vragenlijsten.

Steekproef

De respondenten in dit onderzoek waren adolescenten op middelbare scholen in Nederland. Op T₁ hebben 1022 jongeren de vragenlijst ingevuld waarvan 517 jongens en 505 meisjes. De gemiddelde leeftijd van deze groep bij aanvang van deze studie was 13.76 (SD = 1.31). Van de respondenten had 32.2 procent een VMBO opleiding (N=333), de overige 66.8 procent had een HAVO opleiding of hoger.

Meetinstrumenten

Mate van online porno kijken. Gevraagd is hoe vaak de jongeren internet gebruiken om een pornowebsite te bekijken. Er werd gebruik gemaakt van een 6 puntschaal die varieerde van 0 'nooit' tot '3 keer in de week of vaker'. De Cronbach's alfa van deze schaal is .75.

Permissieve attitude. Een permissieve attitude refereert naar een vrijere opvatting over in dit geval seksualiteitsbeleving. In dit onderzoek zijn permissieve attitudes gemeten met vijf items. Een voorbeeldvraag is: 'Ik wil graag seks hebben met veel verschillende mensen', met antwoordmogelijkheden variërend van 1 'helemaal mee eens' tot 6 'helemaal mee oneens'. De antwoorden op deze vijf items zijn opgeteld en gemiddeld om een schaal te creëren. De Cronbach's alfa van deze schaal is .74.

Self-disclosure internet gebruik. Hiermee wordt gemeten hoe vaak adolescenten met hun ouders praten over bepaalde zaken. Een voorbeeldvraag is: Hoe vaak vertel jij je ouders welke sites je bezoekt op het internet? Er werd ook hierbij gebruik gemaakt van 6 puntschaal wat varieerde van 0 'nooit' tot 5 'heel vaak'. De antwoorden van deze schaal zijn opgeteld en gemiddeld en vormen een schaal voor self-disclosure. Omdat de schaal uit twee items bestaat worden de inter-itemcorrelaties gerapporteerd, welke .85 is.

Ouderlijke communicatie over risico's en realisme van internet. Gevraagd is naar waar ouders met hun adolescenten over communiceren. Er zijn hierbij zeven vragen gesteld. Een paar voorbeeldvragen zijn: Vertellen jouw ouders jou wel eens dat op het internet vrouwen te vaak als lustobject worden afgebeeld? Vertellen jouw ouders jou wel eens dat het internet soms een slecht voorbeeld geeft wanneer het over seks gaat? De antwoorden werden gemeten aan de hand van een 6 puntschaal wat varieerde van 0 'nooit' naar 5 'heel vaak'. De antwoorden op deze zeven items zijn opgeteld en gemiddeld om een schaal te vormen. De Cronbach's alfa van deze schaal is .84.

Statistische Analyse

In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een (multiple) lineaire regressieanalyse voor alle vijf de hypothesen. Allereerst zijn voor elke analyse de statistische voorwaarden gecontroleerd. Alle afhankelijke variabelen bleken redelijk normaal verdeeld te zijn. Verder zijn in alle analyses de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau meegenomen vanwege de hoge correlatie met mate van online porno kijken, ouderlijke communicatie, self-disclosure en permissieve seksuele attituden.

Om de eerste hypothese, waarin verwacht wordt dat er een verband is tussen online porno kijken door adolescenten en een meer permissieve attitude tegenover seks, te toetsen, is eerst het cross-sectionele verband onderzocht. De gehele sample is meegenomen om te kijken of online porno kijken op T_1 gerelateerd is aan een permissieve attitude tegenover seks op T_1 . Vervolgens is er gekeken naar het effect van online porno kijken op T_1 op de permissieve attitude tegenover seks op T_3 , waarbij gecontroleerd is voor de afhankelijke variabele permissieve attitude tegenover seks op T_1 om zo te zien of er een verandering in de tijd heeft plaatsgevonden.

Om de tweede en derde hypothese te onderzoeken, de longitudinale relatie tussen ouderlijke communicatie, self-disclosure en online porno kijken door adolescenten, is gebruik gemaakt van een lineaire regressie omdat de afhankelijke variabele online porno kijken continu is. Er is gekeken in hoeverre opvoedgedrag van ouders de mate van online porno

kijken kan voorspellen. Eerst is weer het cross-sectionele verband onderzocht: de relatie tussen ouderlijke communicatie en self-disclosure op T₁ en de kans op online porno kijken op T₁. Vervolgens is onderzocht of ouderlijke communicatie en self-disclosure op T₁ de kans op online porno kijken op T₃ kunnen voorspellen. Er is weer gecontroleerd voor online porno kijken op T₁, om de verandering over tijd te kunnen onderzoeken.

Voor de laatste twee hypothesen wordt verwacht dat het verband tussen online porno kijken door adolescenten en een meer permissieve attitude tegenover seks gemodereerd wordt door ouderlijke communicatie en self-disclosure. Eerst zijn alle hoofdeffecten aan het model toegevoegd, inclusief de verwachte moderatorvariabelen en vervolgens zijn de interactietermen online porno kijken x ouderlijke communicatie en online porno kijken x self-disclosure in de volgende stap ingevoerd. In de longitudinale analyse is weer gecorrigeerd voor permissieve attitude tegenover seks op T₁.

Ten slotte is er een additionele analyse uitgevoerd waarbij het mediatie effect van self-disclosure op de relatie van online porno kijken met ouderlijke communicatie is getoetst. Dit is gedaan aan de hand van de Baron en Kenny (1986) methode. In een meervoudige regressievergelijking zijn zowel de onafhankelijke variabele; mate van online porno kijken als de mediator; self-disclosure, gebruikt als voorspellers van de onafhankelijke variabele, zodat het effect van de mediator op de afhankelijke variabele kan worden getoetst.

Resultaten

Demografische kenmerken

Er is een significant verschil tussen jongens en meisjes in de mate waarin zij porno kijken ($p < 0.001$). Op T₁ keek 9.6 % van de jongens 1 tot 3 keer per maand naar porno en 0.8% van de meisjes. Op T₃ is dit voor beide seksen toegenomen; 18.1% van de jongens rapporteert 1 tot 3 keer per maand naar porno te kijken en 1.6 % van de meisjes. Meisjes rapporteerden op T₁ significant meer ouderlijke communicatie dan jongens, $t(1020) = -6.315$, $p < 0.001$. Ook op T₃ rapporteerden meisjes meer ouderlijke communicatie dan jongens, $t(1008) = -5.369$, $p < 0.001$. Op self-disclosure scoorden meisjes op T₁ significant hoger dan jongens, $t(995) = -5.714$, $p < 0.001$. Ditzelfde geldt op T₃ waar meisjes ook meer self-disclosure rapporteerden dan jongens. Ook dit verschil is significant, $t(1009) = -5.1$, $p < 0.001$. Ten slotte zijn er in permissieve seksuele attitudes eveneens duidelijke sekse verschillen te zien. Dit verschil is op T₁ en T₃ significant, $t(935) = 6.564$, $P < 0.001$ op T₁ en $t(1008) = 11.157$, $p < 0.001$ op T₃.

Tabel 1: Beschrijvende statistiek van de gemiddelden van jongens en meisjes op de onderzochte variabelen.

	Gemiddelden	Standaardafwijking	Gemiddelden	Standaardafwijking
	<i>Jongens</i>	<i>Meisjes</i>	<i>Jongens</i>	<i>Meisjes</i>
T ₁				
Online porno kijken	2.25	1.60	1.10	0.46
Attitude tegenover seks	2.53	0.97	2.13	0.88
Ouderlijke communicatie	3.29	1.14	3.72	1.01
Self-disclosure	2.73	1.36	3.20	1.46
T ₃				
Online porno kijken	2.89	1.76	1.19	0.69
Attitude tegenover seks	2.56	1.09	1.90	0.79
Ouderlijke communicatie	3.10	1.30	3.53	1.25
Self-disclosure	2.50	1.30	2.93	1.39

In Tabel 2 zijn de cross-sectionele (T₁ en T₃) en longitudinale (T₁ → T₃) correlaties te zien tussen de relevante variabelen. In lijn met de verwachting, laat de correlatiematrix zowel cross-sectioneel op T₁ en T₃ als longitudinaal zien dat kijken naar online porno significant samenhangt met een meer permissieve attitude tegenover seks. De variabele ouderlijke communicatie en permissieve seksuele attitudes correleren ook cross-sectioneel en longitudinaal significant met elkaar, deze relatie is negatief. Meer ouderlijke communicatie hangt samen met minder permissieve attitudes tegenover seks. Ditzelfde geldt ook voor de variabele self-disclosure, meer self-disclosure hangt samen met minder permissieve attitudes tegenover seks. Cross-sectioneel en longitudinaal is er ook een significante negatieve correlatie te zien tussen online porno kijken met ouderlijke communicatie en self-disclosure. Meer gerapporteerde ouderlijke communicatie en self-disclosure hangen samen met een mindere mate van online porno kijken.

Tabel 2: Correlaties tussen de variabelen (Spearman's ρ en Pearson's r)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
T₁											
1. Porno kijken	-	.334**	-1.61**	-2.04**	.631**	.377**	-.135**	-.161**	.224**	-.478**	-0.36
2. Attitude t.o.v seks		-	-0.65*	-.118**	.289**	.409**	-.068*	-.079*	.137**	-.209**	-.113**
3. Communicatie			-	.284**	-.143**	-.122*	.440**	.192**	-.180**	.187**	-.021
4. <u>Self-disclosure</u>				-	-.189**	-.190**	.213**	.394**	-.167**	.177**	.102**
T₃											
5. Porno kijken					-	.465**	-.119**	-.174**	.191**	-.557**	-.062*
6. Attitude t.o.v seks						-	-.119**	-.155**	.124**	-.321**	-.121**
7. Communicatie							-	.366**	-.064*	.171*	-.079*
8. <u>Self-disclosure</u>								-	-.043	-.160**	.009
Controlevariabelen											
9. Leeftijd									-	-.022	.244**
10. Geslacht										-	.084**
11. Opleiding											-

Noot: * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

In Tabel 3 worden de resultaten weergegeven van de cross-sectionele en de longitudinale lineaire regressieanalyse die hypothesen 1,2 en 3 toetst. In Tabel 3 is te zien dat de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleiding zowel cross-sectioneel als longitudinaal significante voorspellers zijn van permissieve seksuele attituden. Jongens hebben een meer permissieve attitude tegenover seks dan meisjes. Hetzelfde geldt ook voor een laag schoolniveau en leeftijd; hoe lager het opleidingsniveau is en hoe ouder men is hoe meer permissieve seksuele attituden men heeft. Longitudinaal voorspelt de toegevoegde controlevariabele permissieve seksuele attituden op T₁ ook significant de permissieve seksuele attitude op T₃.

Uit Tabel 3 blijkt dat hypothese 1, waarin gesteld wordt dat er een verband is tussen de mate van online porno kijken en meer permissieve attituden geheel wordt bevestigd. Zowel cross-sectioneel als longitudinaal is de mate waarin er online naar porno wordt gekeken een significante voorspeller van een meer permissieve attitude tegenover seks, ook wanneer er gecontroleerd wordt voor de controlevariabelen geslacht, leeftijd en opleidingsniveau en permissieve attitude op T₁.

Tabel 3: De cross-sectionele en longitudinale relatie tussen de mate van online porno kijken en seksuele permissieve attitudes, gemodereerd door ouderlijke communicatie en self-disclosure.

	Cross-sectioneel model (T ₁) N=1022			Longitudinaal model (T ₁ → T ₃) N=1022		
	B	SE	Beta	B	SE	Beta
<i>Stap 1</i>						
Geslacht	-.371	.061	-.196**	-.539	.060	-.263**
Leeftijd	.104	.027	.126**	.065	.026	.073**
Opleiding	-.048	.015	-.103*	-.059	.015	-.177*
Attitude T ₁				.379	.032	.350**
<i>Stap 2</i>						
Porno kijken	.207	.025	.295**	.135	.026	.176**
<i>Stap 3a</i>						
Ouderlijke communicatie	.016	.027	.018*	-.011	.027	-.012
Porno x ouderlijke communicatie	.007	.020	.012	.071	.019	.112**
<i>Stap 3b</i>						
Self-disclosure	-0.13	.022	-.019*	-.037	.022	-.048
Porno x self-disclosure	-.011	.019	-.009	.064	.018	.177**

Noot: *p<0.05, **p<0.01

Met een lineaire regressie analyse is ook hypothese 2 en 3 getoetst, waarin gesteld wordt dat de mate van online porno kijken verklaard kan worden door ouderlijke communicatie en self-disclosure van adolescenten. In Tabel 4 en 5 is te zien dat de controlevariabelen leeftijd, geslacht en opleiding cross-sectioneel significante voorspellers zijn voor de mate van online porno kijken. Jongens kijken meer porno dan meisjes. Hetzelfde geldt voor een laag schoolniveau; hoe lager opleidingsniveau hoe meer porno men kijkt en hoe ouder men is hoe meer porno er wordt gekeken. Longitudinaal zijn de controlevariabele geslacht en leeftijd nog steeds significant, opleiding niet. De toegevoegde controlevariabele online porno kijken op T₁ is longitudinaal wel een significante voorspeller. De mate waarin je op T₁ naar porno kijkt heeft invloed op de mate waarin men op T₃ naar porno kijkt.

De onafhankelijke variabelen ouderlijke communicatie en self-disclosure zijn cross-sectioneel significante voorspellers van de mate van online porno kijken. Meer ouderlijke communicatie op T₁ betekent een mindere mate van online porno kijken op T₁. Hetzelfde geldt voor self-disclosure op T₁; hoe meer adolescenten zelf aan hun ouders vertellen hoe minder men online porno kijkt is op T₁. Longitudinaal zijn ouderlijke communicatie en self-disclosure echter geen significante voorspellers van online porno kijken. De tweede en derde hypothesen worden daardoor maar gedeeltelijk bevestigd.

Tabel 4: De cross-sectionele en longitudinale relatie tussen ouderlijke communicatie en online porno kijken.

	Cross-sectioneel model (T ₁) N=1022			Longitudinaal model (T ₁ → T ₃) N=1022		
	B	SE	Beta	B	SE	Beta
Leeftijd	.283	.030	.275**	.081	.033	.065*
Geslacht	-1.111	.072	-.422**	-1.063	.083	-.332**
Opleiding	-.037	.016	-.069*	-.044	-.016	-.006
Online porno kijken				.542	.033	.446**
Stap 2						
Ouderlijke communicatie	-.072	.033	-.062*	.023	.034	.016

Noot: *p<0.05, p<0.01

Tabel 5: De cross-sectionele en longitudinale relatie tussen self-disclosure en online porno kijken.

	Cross-sectioneel model (T ₁) N=1022			Longitudinaal model (T ₁ → T ₃) N=1022		
	B	SE	Beta	B	SE	Beta
Leeftijd	.274	.030	.269**	.082	.033	.065*
Geslacht	-1.103	.072	-.422**	-1.048	.084	-.338**
Opleiding	-.033	.016	-.061*	-.006	.017	-.009
Online porno kijken				.548	.033	.449**
Stap 2						
Self-disclosure	-.108	.026	-.118**	-.025	.027	-.023

Noot: *p<0.05, **p<0.01

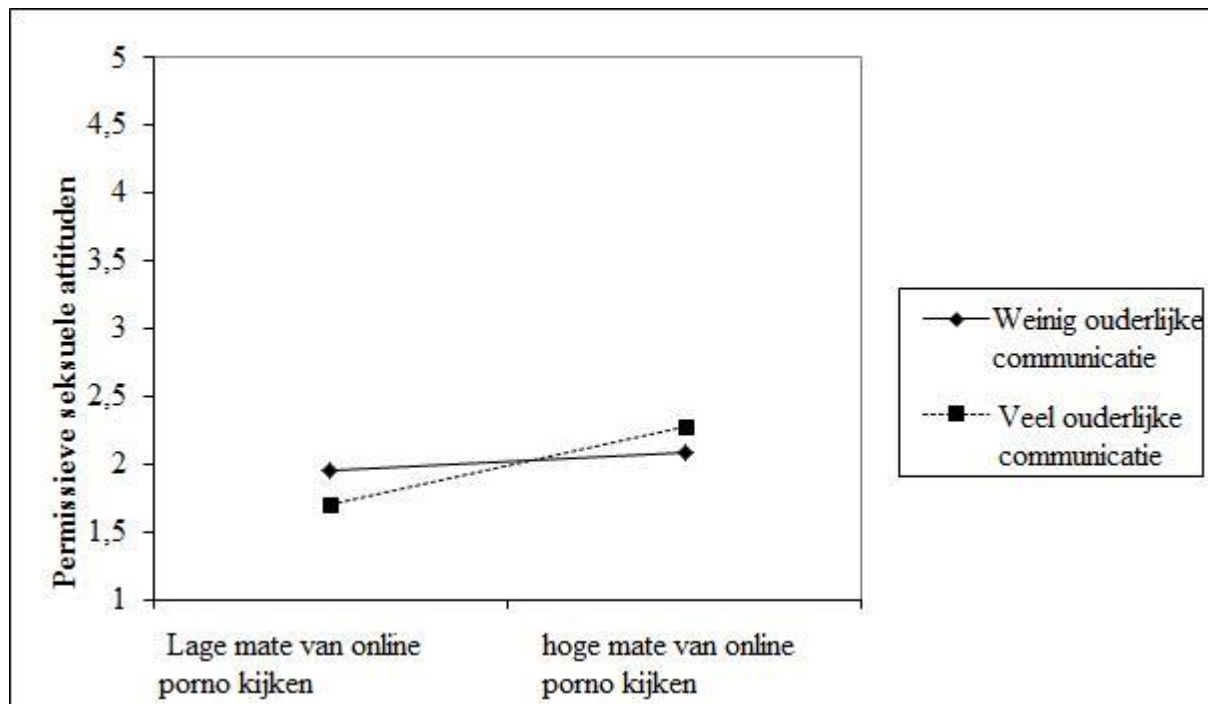
De vierde en vijfde hypothesen stellen dat ouderlijke communicatie en self-disclosure een beschermend effect hebben op de relatie tussen de mate van online porno kijken en een permissieve attitude tegenover seks. Tabel 3 laat in stap 3a zien dat er cross-sectioneel een hoofdeffect is van ouderlijke communicatie op de permissieve seksuele attitudes. Adolescenten die veel ouderlijke communicatie rapporteerden, hebben een minder permissieve attitude tegenover seks. Longitudinaal is het interactie-effect tussen ouderlijke communicatie en de mate van online porno kijken significant. Ouderlijke communicatie modereert dus de relatie tussen online porno kijken op T₁ en een permissieve seksuele attitude op T₃. Figuur 2 laat zien dat onder jongeren die weinig porno kijken en weinig met ouders communiceren op T₃ een hogere permissieve seksuele attitude hebben dan adolescenten die meer met ouders communiceren. En adolescenten die veel porno kijken en die veel ouderlijke

communicatie ervaren, hebben een hogere permissieve attitude tegenover seks op T₃ dan adolescenten die weinig ouderlijke communicatie ervaren. Ouderlijke communicatie heeft dus een modererend effect op de relatie tussen online porno kijken en de permissieve attitude tegenover seks, maar lijkt een bevorderende factor te zijn ten aanzien van de permissieve attitudes tegenover seks bij adolescenten die veel naar online porno kijken.

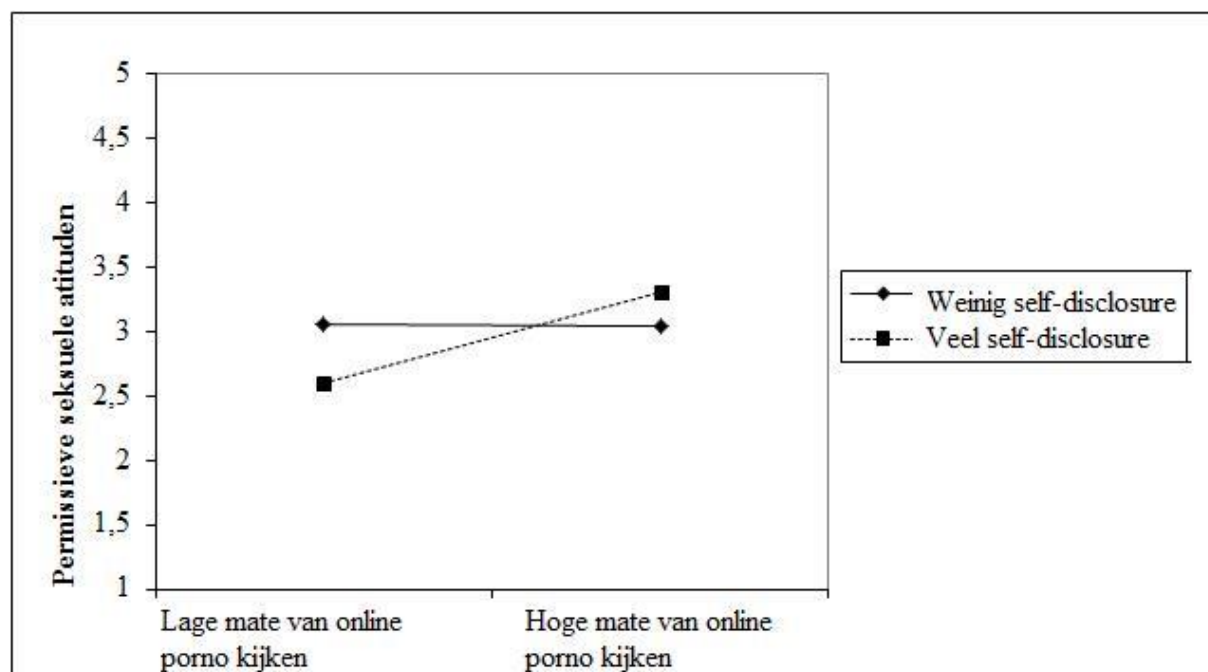
In stap 3b wordt het modererende effect van self-disclosure getoetst. Cross-sectioneel is er een hoofdeffect van self-disclosure op de permissieve seksuele attitudes. Adolescenten die hoger scoren op self-disclosure, laten een mindere permissieve attitude tegenover seks zien. Longitudinaal is er een significant interactie-effect gevonden tussen self-disclosure en de mate van online porno kijken. Figuur 2 laat zien dat voor adolescenten die weinig naar online porno kijken op T₁ er een verschil is in permissieve seksuele attitudes op T₃ tussen adolescenten die veel of weinig self-disclosure rapporteren. Adolescenten die weinig self-disclosure rapporteren op T₁, hebben meer permissieve attitudes tegenover seks op T₃. Adolescenten die veel naar online porno kijken en weinig self-disclosure rapporteren, scoren hetzelfde op permissieve seksuele attitudes op T₃ als adolescenten die geen online porno kijken. Adolescenten die veel porno kijken en veel self-disclosure rapporteren, rapporteren juist een relatief hoge permissieve attitude tegenover seks op T₃ in vergelijking met adolescenten die veel naar porno kijken en weinig self-disclosure rapporteren. Self-disclosure werkt dus als een modererende variabele op de relatie tussen online porno kijken en een permissieve attitude tegenover seks, maar is wederom een bevorderende factor ten aanzien van de permissieve attitudes tegenover seks van adolescenten die veel naar online porno kijken.

Figuur 2: Interactie-effect tussen online porno kijken en ouderlijke communicatie op T1, bij het voorspellen van permissieve seksuele attitude op T3.

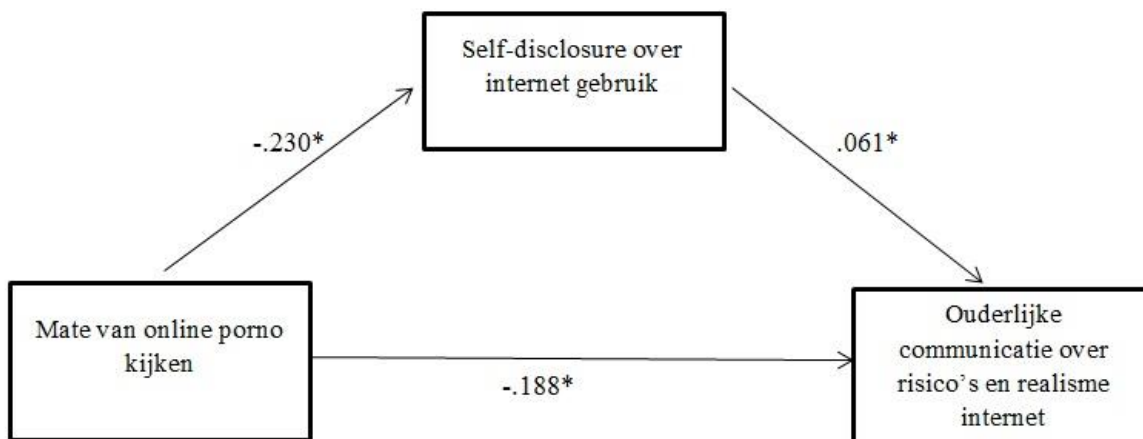

Figuur 3: Interactie-effect tussen online porno kijken en self-disclosure op T1, bij het voorspellen van permissieve seksuele attitude op T3.

Additionele analyse

Bij het toetsen van hypothese twee en drie is er cross-sectioneel een verband gevonden tussen de mate van ouderlijke communicatie en self-disclosure en de mate van online porno kijken door jongeren. Doordat dit effect niet longitudinaal is gevonden ontstond het vermoeden dat dit mogelijk verklaard kan worden door de richting van het verband. Het is namelijk goed mogelijk dat de mate van online porno kijken de mate van ouderlijke communicatie en self-disclosure voorspelt. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat adolescenten die veel naar porno kijken minder met hun ouders praten over welke sites ze bezoeken op het internet dan adolescenten die weinig tot geen online porno kijken. Het verband tussen de mate van online porno kijken en de mate van ouderlijke communicatie zal verklaard kunnen worden door de correlatie met self-disclosure. Wanneer adolescenten veel naar online porno kijken zou de verwachting zijn dat ze veel ouderlijke communicatie ontvangen, maar uit de resultaten blijkt dat ze juist minder ouderlijke communicatie ervaren. Dit zou mogelijk verklaard kunnen worden doordat de relatie tussen de mate van online porno en de mate van ouderlijke communicatie gemedieerd wordt door self-disclosure. Om dit te toetsen is er een mediatie-analyse uitgevoerd aan de hand van de Baron en Kenny methode (1986). Uit de resultaten van stap 1 in de Baron en Kenny methode kunnen we concluderen dat online porno kijken een significant effect heeft op ouderlijke communicatie ($p < 0.01$). Dit effect is negatief en klein tot middelmatig ($\beta = -.188$). Daarnaast kunnen we uit de resultaten van stap 2 concluderen dat online porno kijken een significant effect heeft op self-disclosure ($p < 0.01$). Dit effect is negatief en klein tot middelmatig ($\beta = -.230$). In stap drie van de Baron en Kenny methode kunnen we ten slotte concluderen dat online porno kijken en self-disclosure beiden een significant effect hebben op ouderlijke communicatie ($p < 0.01$, $p = 0.01$). Beide effecten zijn klein tot middelmatig ($\beta = -.123$ en $\beta = .261$). Er geldt dat het effect van online porno kijken op ouderlijke communicatie nog steeds significant is in het model van stap 3 maar wel minder groot dan in stap 1 (ongestandaardiseerd gewicht nam af van $-.161$ naar $-.106$; gestandaardiseerd gewicht nam af van $-.188$ naar $-.123$). Er is hier dus sprake van partiële mediatie.

Figuur 3: Mediatie-analyse

Noot: * $p < 0.05$

Discussie

In deze longitudinale studie is onderzoek gedaan naar de relatie tussen de mate van kijken naar online porno door adolescenten en permissieve attitudes tegenover seks. Daarnaast is onderzocht in hoeverre ouderlijke communicatie en self-disclosure het kijken naar online porno kan beïnvloeden en of ouderlijke communicatie en self-disclosure de relatie tussen online porno kijken en permissieve attitudes tegenover seks kunnen modereren. De resultaten laten zien dat kijken naar online porno zowel cross-sectioneel als longitudinaal een meer permissieve attitude van adolescenten tegenover seks voorspelt. Zoals verwacht voorspellen ouderlijke communicatie en self-disclosure cross-sectioneel de mate van online porno kijken. Longitudinaal is er echter geen evidentie dat ouderlijke communicatie en self-disclosure over seks het kijken naar online porno zou beïnvloeden. In tegenstelling tot de verwachtingen lijkt deze studie erop te wijzen dat ouderlijke communicatie en self-disclosure factoren zijn die de kans dat adolescenten die veel naar porno kijken permissieve attitudes ontwikkelen, bevorderen. Zowel de cross-sectionele als de longitudinale relatie tussen de mate van online porno kijken en permissieve seksuele attitudes wordt gemodereerd door ouderlijke communicatie en self-disclosure.

Zo'n 18.1 % van de jongens en 1.6 % van de meisjes die mee deden met het onderzoek rapporteert op T₃ 1 tot 3 keer per maand naar online porno te kijken. Uit eerder cross-sectioneel onderzoek blijkt dat het kijken naar online porno tot meer permissieve seksuele attitudes leidt (Peter & Valkenburg, 2006, 2007). Net zoals Peter & Valkenburg laat

deze studie opnieuw zien dat er een relatie bestaat tussen de mate van online porno kijken op het internet en het ontwikkelen van een meer permissieve attitude tegenover seks, bijvoorbeeld het hebben van een positieve attitude tegenover seks met meerdere partners tegelijkertijd, seks zonder liefde en eenmalig seks hebben met iemand. Deze studie laat zowel een cross-sectioneel als een longitudinaal verband zien. De resultaten wijzen op de richting van een oorzakelijk verband. Meer online porno kijken lijkt tot meer permissieve attitudes tegenover seks te leiden.

Deze resultaten sluiten aan bij de cultivatietheorie. Deze theorie stelt dat denkbeelden en verwachtingen over de eigen realiteit worden aangestuurd door de media en televisie. Dit heeft tot gevolg dat de kijker zijn attitudes aanpast en toepast in zijn eigen omgeving (Gerbner & Gross, 1986). Adolescenten kijken naar online porno en kopiëren seksueel gedrag, seksuele attitudes en genderrollen makkelijk en snel, en leren een bepaalde houding aan te nemen en bepaald gedrag te vertonen (Bandura, 1978). Uit eerder onderzoek blijkt dat het hebben van permissieve attitudes ten aanzien van seks de kans vergroot om eerder met seks te beginnen, wat risico's op vroegtijdige zwangerschap of kans op soa's met zich mee brengt (Randolph & Mosack, 2006). Daarnaast blijkt uit de literatuur dat kijken naar online porno ook gerelateerd is aan seksueel agressief gedrag. Het is mogelijk dat het hebben van permissieve attitudes tegenover seks en het kijken naar online porno leidt tot het vertonen van meer seksueel risicogedrag (Flood, 2009). Hoewel attitudes zich niet direct in gedrag laten vertalen, zou de meer permissieve seksuele attitude mogelijk als een mediator kunnen werken tussen het kijken naar online porno en het vertonen van seksueel agressief gedrag. Deze relatie is interessant zijn om naar te kijken in vervolgonderzoek.

Ouders spelen een belangrijke rol bij de activiteiten van adolescenten op het internet. Onderzoek betreffend compulsief internetgebruik heeft uitgewezen dat kwalitatief goede communicatie een beschermende werking kan hebben voor online risicogedrag van het kind (Van Rooij en van den Eijnden, 2007). De definities van risicovol internetgebruik lopen erg uiteen. In deze studie is specifiek gekeken naar het bewust kijken naar online porno als een operationalisatie van risicovol internetgebruik. Cross-sectioneel is er een verband gevonden tussen de mate van ouderlijke communicatie en self-disclosure en de mate van online porno kijken door jongeren. Dat dit effect niet longitudinaal is gevonden kan mogelijk verklaard worden door de richting van het verband. Het is namelijk goed mogelijk dat de mate van online porno kijken de mate van ouderlijke communicatie en self-disclosure voorspelt. Omdat het verband tussen de mate van online porno kijken en de mate van ouderlijke communicatie iets moeilijker te verklaren is, ontstond gedurende het onderzoek het

vermoeden dat er sprake was van een samenhang tussen self-disclosure en ouderlijke communicatie. Wanneer adolescenten veel naar online porno kijken zou de verwachting zijn dat ze veel ouderlijke communicatie ontvangen, maar uit de resultaten blijkt dat ze juist minder ouderlijke communicatie ervaren. Dit zou mogelijk verklaard kunnen worden doordat de relatie tussen de mate van online porno en de mate van ouderlijke communicatie gemedieerd wordt door self-disclosure. Ouders kunnen in de adolescentie periode zonder self-disclosure minder invloed meer uitoefenen op het gedrag en de belevingswereld van hun kinderen en daarbij ook geen waarschuwingen geven over het beeld wat adolescenten op het internet te zien krijgen (Steinberg, 1990). De resultaten uit de additionele analyse bevestigen deze hypothese. Er is sprake van een partiële mediatie van self-disclosure op de relatie tussen de mate van online porno kijken en de mate van ouderlijke communicatie. Wanneer adolescenten veel naar porno kijken, vertellen ze minder aan hun ouders over welke sites ze bezoeken. Deels hierdoor ontvangen adolescenten minder ouderlijke communicatie in de vorm van waarschuwingen over de risico's en het realisme van internet.

Wat betreft het kijken naar online porno door adolescenten lijkt deze studie erop te wijzen dat ouderlijke communicatie, gericht op het beperken van de risico's van online porno kijken geen bescherming biedt voor het ontwikkelen van permissieve seksuele attitudes. Deze studie lijkt er echter op te wijzen dat adolescenten die veel naar porno kijken, relatief weinig met hun ouders praten en weinig gewaarschuwd worden door hun ouders, minder permissieve attitudes ontwikkelen. Geen ouderlijke communicatie en geen self-disclosure lijken dus te beschermen tegen het effect van online porno kijken op het ontwikkelen van permissieve attitudes. Adolescenten die veel naar porno kijken, relatief veel met hun ouders praten en veel gewaarschuwd worden door hun ouders ontwikkelen daarentegen juist meer permissieve attitudes. Dat deze studie onverwachte resultaten laat zien, zou verklaard kunnen worden doordat er bij de operationalisering van ouderlijke communicatie en self-disclosure geen aandacht besteed is aan 'open communicatie tussen ouder en kind'. Open communicatie tussen adolescenten en ouders wordt gezien als een belangrijke factor in de beperking van risicogedragingen en houdingen. Adolescenten zullen door middel van open ouderlijke communicatie beelden uit de media realistischer beoordelen (de Graaf, 2010). Doornwaard en collega's (2014) laten in hun onderzoek tevens zien dat ouderlijke communicatie gericht op risico's en gevaren van het internet geen effect hebben op online risicogedrag. De belangrijke vraag die voortkomt uit deze studie is: Waarom ouderlijke communicatie en self-disclosure over internetgebruik het verband tussen online porno kijken en permissieve attitudes van jongeren eerder lijkt te versterken dan lijkt te beperken. Een mogelijke verklaring hiervoor

zou kunnen zijn dat de media een grotere rol speelt als voorlichter en onderwijzer van seksueel gedrag en attitudes dan ouders (Ward, 2003). Ook kan het zijn dat de waarschuwingen van ouders aan de adolescent als negatief ervaren worden waardoor deze zich afzet tegen zijn ouders en ongewenst gedrag gaat vertonen of een andere houding aanneemt (Barber, 1992). En ten slotte is het mogelijk dat ouderlijke communicatie over internetgebruik en self-disclosure het pornogebruik enigszins normaliseren, waardoor jongeren die porno kijken en veel met ouders hierover praten, het hebben van permissieve attitudes wat normaler gaan vinden dan adolescenten die hier helemaal niet over praten met hun ouders. Vervolgonderzoek zou zich hier meer op moeten gaan focussen.

Beperkingen onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd met longitudinale data. Werken met longitudinale data maakt het mogelijk om verschillende verbanden aan te tonen. De data is verzameld aan de hand van zelfrapportages, wat implicaties kan hebben opgeleverd voor de variabele online porno kijken. De datagegevens zijn afgenomen in klaslokalen en hoewel er gebruik is gemaakt van eigen computers voor de leerlingen, kan het zijn dat er sprake is geweest van schaamte of sociaal wenselijkheid bij het beantwoorden van de vragen. De variabelen ouderlijke communicatie bevatte meerdere items die niet alleen van toepassing waren op het kijken naar online porno, maar ook betrekking hadden op het hebben van contact met vreemden. Het gegeven dat er weinig tot geen items overbleven die gericht waren op open communicatie over seksuele beelden op het internet maakt deze schaal minder geschikt voor het huidige onderzoek. Het feit dat de resultaten uit dit onderzoek suggereren dat ouderlijke communicatie en self-disclosure over internetgebruik een versterkende werking hebben op het verband tussen kijken naar online porno en het ontstaan van permissieve seksuele attitudes, is dus mogelijk ook het gevolg van de operationalisering en kwaliteit van deze twee variabelen.

Implicaties onderzoek

Internet speelt een grote rol in het leven van adolescenten en is niet meer weg te denken uit het dagelijks leven. Naast allerlei andere praktijken kijken jongeren ook bewust porno op het internet. In overeenstemming met eerder onderzoek, laat deze studie zien dat dit meerdere negatieve gevolgen met zich mee brengt. Adolescenten ontwikkelen meer permissieve seksuele attitudes wanneer ze meer bewust porno kijken op het internet. Eerder onderzoek heeft al aangetoond dat veel online porno kijken ook kan leiden tot meer seksueel agressief gedrag, alcohol gebruik, en betaalde seks (Flood, 2009; Svedin et al., 2011). Permissieve seksuele attitudes zouden mogelijk een moderator kunnen zijn in de relatie tussen online porno kijken en de negatieve gevolgen hiervan. Het is daarom belangrijk om

verder onderzoek te doen naar deze mogelijke negatieve effecten van online porno kijken en hoe deze beperkt kunnen worden. Omdat deze studie de rol van ouders in het beperken van deze negatieve effecten in twijfel trekt, is het belangrijk dat vervolgonderzoek meer inzicht geeft in hoe verschillende vormen van communicatie tussen ouder en kind, de negatieve gevolgen van porno kijken kunnen helpen voorkomen.

Referenties

- Bandura, A. (1978). Social learning theory of aggression. *Journal of Communication*, 28, 19-29.
- Barber, B. K. (1992). Family , personality, and adolescent problem behaviors. *Journal of marriage and the family*, 54, 69-79.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 1173-1182.
- Cooper, A. (1998). Sexuality and the Internet: Surfing into the new millennium. *Cyberpsychology and Behavior*, 1, 181-187.
- Cooper, A., Scherer, C. R., Boies, S. C., & Gordon, B. L. (1999). Sexuality on the Internet: from sexual exploration to pathological expression. *Professional Psychology: Research and Practice*, 30(2),154–164.
- Courville, D. K., & Rojas, M. (2009). Exposure to sexually explicit web sites and adolescent sexual attitudes and behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 45, 156–162.
- Sex-Related Online Behaviors and Adolescents' Body and Sexual Self-Perceptions
- Doornwaard, M. S et al.(2014) 'Sex-Related Online Behaviors and Adolescents' Body and Sexual Self-Perceptions.'
- Flood, M. (2009). The harms of pornography exposure among children and young people. *Child Abuse Review*, 18, 384-400.
- Gerbner, G., Gross, L., Morgan, M., Signorielli, N. (1986). Living with television: The dynamics of the cultivation process. In Bryant, J. & Zimmermann, D. (Eds). *Perspectives of media effects*, 17-40
- Graaf, H., de (2010). *Parenting and adolescent sexual health*. Delft, Nederland: Uitgeverij Eburon.
- Keijsers, L., Branje, S.J.T., VanderValk, I.E., & Meeus, W. (2010). Reciprocal effects between parental solicitation, parental control, adolescent disclosure, and adolescent delinquency. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 88-113.
- Kerr, M., & Stattin, H. (2000). What parents know, how they know it, and several forms of adolescent adjustment: Further support for a reinterpretation of monitoring. *Developmental Psychology*, 36, 366–380.
- L'Engle, K. L., Jackson, C., & Brown, J. D. (2006). Early adolescents' cognitive susceptibility to initiating sexual intercourse. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*,38, 97-105.

- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2006). Adolescents' exposure to sexually explicit online material and recreational attitudes toward sex. *Journal of Communication, 56*, 639-660.
- Peter, J. & Valkenburg, P. (2007). Adolescents' exposure to a sexualized media environment and their notions of women as sex objects. *Sex Roles, 56*, 381-395.
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2010). Processes underlying the effects of adolescents' use sexually explicit internet material: The role of perceived realism. *Communication Research, 37*, 375-399.
- Petersen, J. L., & Hyde, J. S. (2011). Gender differences in sexual attitudes and behaviors: A review of meta-analytic results and large datasets. *Journal of Sex Research, 48*, 149-165.
- Randolph, M.E, Mosack, K.E (2006). Factors Mediating the Effects of Childhood Sexual Abuse on Risky Sexual Behavior Among College Women. *Journal of Psychology & Human Sexuality, 18(1)*.
- Steinberg, L. (1990). Autonomy, conflict, and harmony in the family relationship. In G. R. Elliott & S. Feldman (Eds.), *At the threshold: The developing adolescent*, 255-276.
- Svedin, C. G., Åkerman, I., & Priebe, G. (2011). Frequent users of pornography. A population based epidemiological study of Swedish male adolescents. *Journal of Adolescence, 34*, 779-788.
- Van Rooij, A. J., en Van den Eijnden, R. J. J. M. (2007). *Monitor Internet en jongeren 2006 en 2007. Ontwikkelingen in internetgebruik en de rol van opvoeding*. Internet and Youth 2006 and 2007: Developments in internet use and the role of parenting.
- Van Rooij AJ, Meerkerk GJ, Schoenmakers T, Van den Eijnden RJJM, Van de Mheen D. (2008). *Monitor Internet en Jongeren. Ontwikkelingen in het internetgebruik van Nederlandse Jongeren*. Rotterdam.
- Ward, M. L. (2003). Understanding the role of entertainment media in the sexual socialization of American youth: A review of empirical research. *Developmental review, 23*, 347-388.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2005). Exposure to internet pornography among children and adolescents: a national survey. *CyberPsychology & Behavior, 8(5)*, 473-486.